

vat s realitou. Nikdy jsme neznali snadný národní důchod bez práce. Čím více se vzdalují naše trhy, tím více jest zapotřebí **důmyslu**, práce a šetrnosti. Nadešla nám doba přizpůsobovacího procesu, který bude žádat nové a namáhavější tvořivé práce. K té je třeba vychovat a vzdělat pracovníky, o něž není nouze. Je třeba podporovat hospodářské studium a to jak teoretické tak praktické. Stát na to nestačí. Musí přispět podnikavá hospodářství sama.

Česká společnost národohospodářská chce vyplňovati i v nové situaci místo vymezené jí jejím jménem. Činnost, kterou vykazuje za poslední správné období opravňuje k dobrým nadějím. Společnost šířila hospodářskou nauku přednáškami zdejších i cizích autorit a publicistikou týkající se hospodářských aktualit i hospodářských děl cizích. Snaží se také vytvořiti středisko hospodářských činitelů z oboru teorie i praxe, které by umožnilo spolupráci s jinými útvary vědeckými a odbornými doma i v cizině. Vzhledem k této záslužné činnosti je velmi potěšitelný vzrůst společnosti, která má kromě ústředí čilé odbory v Bratislavě, Brně, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Moravské Ostravě a Plzni. Počet členů stoupl na 1588, z čehož připadá na ústředí 1002 a na odbory 586 členů. Ústředí i odbory konají většinou již pravidelné přednáškové večery, na nichž přednášejí nejpovolanější odborníci na náměty obecné i speciální, teoretické i praktické. Většinu přednášek vydává společnost tiskem. Letos jich vyšlo 21, takže počet svazků Sbírkky přednášek dostopul pozoruhodného čísla 247. Přednášky jsou rázu vědeckého i popularizačního a tvoří svou cenou, rozsahem i obsahem takřka nejlepší a nejpřístupnější pramen národohospodářského vzdělání a vědění. Mají oproti jiné literatuře velké přednosti ve své stručnosti, přehlednosti a srozumitelnosti. Jejich témata jsou vesměs velmi aktuální a jejich výběr je tak pestrý, že jsou hotovým zrcadlem období, v němž jsou vydány.

Dr. F. Stránecký.

L i t e r a t u r a .

JUDr. Adolf Procházka: Tvorba práva a jeho nalézání. Vyšlo ve Sbírce spisů právnických a národohospodářských v prosinci 1937. Nakl. »Orbis«. Cena 30 Kč. Stran 154 i. 8°.

Autor vykládá aplikaci práva jako kombinaci volné a poznávací činnosti delegovaných normotvůrců. Mnohostupňovitá výstavba právního řádu rozvíjí se pak nejenom normotvorbou těchto orgánů, tedy záměrnými jejich projevy volnými o tom, že něco má býti, nýbrž i t. zv. automatickou normotvorbou (vznikem norem bez projevu vůle), na př. při závazcích mimokontraktních. Proti normativní teorii, vedoucí ostrou hranici mezi poznáním práva (jež jediné jest předmětem právní vědy) a normotvorbou či aplikací práva, (která vzhledem k funkci vůle jest pojmem noetický metanormativním), zdůrazňuje autor, že v delegované normotvorbě, na př. v soudnictví dochází před vydáním rozsudku k poznávání dosavadního stavu právního, tedy k nalézání předrozsudčné normy. Široce založené odůvodnění této tése jest zahájeno rozbohem pojmu normy na základě teorie normativní. Domysliv do důsledků dualismus přírody a normy, vyvozuje autor, že norma jest »to, co býti má«, tedy povinnost, nikoliv slovní výraz, ani úsudek, či projev vůle, a nemůžeme jí proto převést na kausální existenci. Projevy vůle zákonodárce, úřadů, smluvní strany jsou částmi empirického světa kausálního a tedy pouhými skutkovými podstatami, podmiňujícími vznik normy. Nejsou ostatně podmínkou nezbytnou, neboť norma může vzniknouti i bez projevu vůle skutečností jinakými (deliktem či ryze mechanickým dějem, na př. příhodou v dopravě). V polemice proti odlišným názorům stoupenců normativní školy a tradiční vědy právní, kteří mají představu normy spojenou s psychickou

vůli, uvádí autor zejména výtku prof. Weyra římskému právu, že zbytečně zdvojuje předmět normativního poznávání, rozlišujíc právní jednání t. j. projevy vůle stran, od obligace, jež z něho vzešla. Autor se staví tu na stanovisko římsko-právní teorie; smluvní akt je pouhou skutkovou podstatou, kterou nutno lišiti od smluvní normy. Poznávání norem jest tedy kvalifikací skutkových podstat s hlediska normy nejvyšší a odkrýváním norem z ní odvozených, tedy ověřováním jejich poslušnosti. Práce každého delegovaného normotvůrce rozpadá se pak na dvě části, poznání daného stavu právního a činnost tvořivou, volní. Kognitivní činnost (nalézání práva) převládá u normotvůrců nižších, volní funkce u vyšších; rozdíl tedy jen kvantitativní. Souřadnost autoritativní (úřednické), autonomní (smluvní) a automatické (jiné skutečnosti) normotvorby vede pak autora ke konstrukci t. zv. normy předrozsudečné. Vzniká-li totiž norma obecně konkretisováním podmiňující skutkové podstaty vyšší normy, pak jest založena na př. již škodnou událostí, tedy před rozsudkem. Soudcův myšlenkový postup pak obsahuje tři fáze: skutkové zjištění (poznání kausálních jevů), subsumpce děje pod zákonný předpis podle pravidel logiky a úsudek o právní relevanci skutkového základu. Nalézání práva jest tedy poznáváním normy předrozsudečné, zásadně se nelišícím od poznávací činnosti teoretika. Funkce volní se pak uplatňuje jen tam, kde soudce volí mezi řadou možností. Soudcovský a úřední výrok jest však nadán autoritou; platí, i když není správný. Též činnost opravných instancí jest tvořením právní normy, při čemž soud vyvíjí převážně činnost intelektuální a contrario činnosti volní. V závěrečné charakteristice pojmu nalézání práva, jakožto převahy kognitivní stránky nad volitivní, shledáme, že ze základního dualismu poznání a vůle zbývá nakonec protiklad t. zv. vázanosti a volného uvážení, jak jej vyjadřuje tradiční věda právní, hledíc k obsahové úpravě našeho práva.

Dílu nutno přiznati přesnost a důslednost v domyšlení noetických základů normativní teorie. Výsledky jsou s ní však v hlubokém rozporu. Kdežto prof. Weyr nezahrnuje do činnosti normotvorné ani faktické úkony veřejné správy (stavbu budov, léčení nemocných), považuje je za výkon povinnosti, pokládá naproti tomu autor i splnění norem (na př. soluci) za děj normotvorný, jehož produktem jest event. norma obsahu negativního. Autor dále ztotožňuje pojem normy a povinnosti; norma není výrazem »je-li A, má býti B«, neboť jak výraz sám, tak i obě jeho části A i B jsou skutkovými podstatami. Pouze ono »má býti«, tedy povinnost, či platnost nelze prý na kausální svět převést. Procházká tu však přehlídá, že právě ona celková představa skutkových podstat v jejich specifickém spjetí podmínečnou závislostí jest normou, neboť zbytek schematu »má býti« postrádá jakéhokoliv obsahu a nemůže býti sám o sobě předmětem poznání. Vždyť ostatně i autor sám vymezuje poznání norem, jako poznání podmiňující i podmíněné skutkové podstaty, tedy skutečnosti vnějšího světa, za něž považuje konečně i všechny výrazy o tom, že něco má býti. Připojuje-li pak, že právo poznáváme posouzením těchto skutečností s hlediska normy nejvyšší, nejde vlastně o nic jiného než o subsumpci pojmů užších pod širší, při čemž všechny rozhodující momenty, zvláště psychická vůle a její vyjádření, jsou, jak autor zdůrazňuje, součástmi vnějšího světa kausálního. Výklady prof. Procházký spějí tedy zajisté k důsledku, že k poznání normy dojdeme poznáním řady skutečností vnějšího světa, což ovšem jest v zásadním rozporu se základní tézí normativní teorie, že nikdy nelze z toho, co jest, usuzovati a dospěti k poznání toho, co má býti. Ač tuto zásadu hájí i autor, přece ostrá distinkce mezi normou a přírodou takto mizí. Konstrukce t. zv. automatické normotvorby (vznik norem bez projevu vůle) nedoceňuje momentu vůle, tvořícího až dosud vžitou hranici mezi projevem normotvorným a nesamostatnými částmi skutkových podstat. Projev zákonodárcův nelze srovnávati s mechanickým dějem, na př. s pří-

hodou v dopravě. Projev vůle je přece specifickým znakem normy, jsa základem onoho spjetí právně relevantní skutečnosti s povinností. Je-li vskutku, jak zdůrazňuje autor, nauka o automatické normotvorbě důsledným domyšlením dualismu přírody a normy, nelze než usuzovati na problematicnost tohoto dualismu. Vždyť, je-li empirickou skutečností nejen hmotný svět, mechanické děje a faktické činnosti, nýbrž i výrazy všech hierarchických stupňů o tom, co má být, tedy projevy norem, a dokonce i vůle sama jako psychický afekt, je-li vskutku empirickou skutečností i duševní svět, daný nám introspekci, právě tak jako všechny jevy v prostoru a času, pak všechno poznání bylo by v základě kausální a nebylo by v něm místa pro normativní poznávání jako samostatnou funkci lidského intelektu. Prof. Procházka ovšem připomíná, že normativní poznávání jest dáno t. zv. ohniskem právního řádu; nutno však uvážit, že tuto nejvyšší normu nelze si představit, leč jako projev vůle nejvyššího empirického normotvůrce.

Kniha jest psána jasným, krásným slohem, systematicky bezvadně uspořádána a poskytuje výstižný přehled dosavadního vývoje normativní teorie. Velmi zajímavou a instruktivní kapitolou jest na př. srovnání teorie Weyrovy a Kallabovy. Ve snaze rozřešiti a odstraniti jejich rozpory tu autor připouští, že nejde o dva světy, přírody a normy, nýbrž pouze o různé formy lidského poznání (kausálního a normativního); poznání pak že obsahuje vždy moment chtění. Hlavním znakem díla jest generalisující tendence, odstraňující důsledně rozdíly a uvádějící pod společného jmenovatele jevy na první pohled zcela disparátní. Proto by bylo zajisté úspěchem díla, byť nezamyšleným, a dokladem přesvědčivosti jeho výkladů, vzbudí-li v čtenáři myšlenku, že ani ony jediné rozdíly, uznávané teorií normativní i autorem, totiž dualismus normy a přírody a dualismus poznání a vůle, nejsou nepřekeatelnými.

Dr. Vladimír Hrdlička.

Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně XIV. 1936-37. K reformě občanského zákoníka podávají členové profesorského a učitelského sboru. Brno 1937. Stran 156.

Po druhé objevuje se brněnská »vědecká ročenka« s články o jednotném temati a nelze popřít, že letošní redaktori (prof. Sedláček a Čáda) opět zvolili heslem v nadpise označeným tema nejvyš aktuální, jemuž patrně zamýšleli dodati ještě větší závažnosti tím, že omezili úkol přispívajících autorů na »obecné zásady vládního návrhu obč. zákoníka« (soudím tak alespoň podle str. 115). Skutečně tímto směrem je také orientováno sedm z osmi příspěvků v roence uveřejněných: jen článek *Procházkův* ukazuje poněkud volnější spojitost s daným tematem, když vytýká osnově, že nepřijala »pokrok formálního právního myšlení domácí vědou dosažený« a že mluví (čl. I-III předp. uvoz.) o »účinnosti« zákonů, což je perhoreskováno některými autory arci — ne všemi — normativní školy. Není vyloučeno, že tato neshoda právě zabránila autorům osnovy dosti oceniti význam zmíněného sporného »pokroku«, ale omluvíme je tu tím spíše, že se při tom nejednalo rozhodně o problém reformy občanského zákoníka. Z ostatních sedmi prací článek *Bulinův* (Pojem věci v osnově čl. obč. zákoníka) podává prostě dogmatické zpracování pojmu věci podle osnovy ve srovnání s platným zák. občanským; k dobře jinak informujícímu pojednání, které by v exkurzech do romanistiky lákalo k leckterým vysvětlením a doplňkům, bych jen poznamenal, že by bylo snad dobře například rozlišovati s oblibou užívaný pojem »tradiční právní vědy« na »tradiční nauku« špatnou a dobrou. Myslím totiž, že jen špatné nauce tradiční bylo by lze připsati holé tvrzení, že věc je »předmět soukromého práva« (str. 26; pokud vím, říká, nebo alespoň se tak či onak vysvětluje už od časů Gaiových, že jde o předmět práva majetkového!) nebo dokonce názor, že právní poměr subjektu k věci, chápaný jako panství nad věcí je *faktickým* vztahem! (str. 127).

Zbýlých šest autorů zkoumalo »obecné zásady« návrhů různými způsoby: tak *Dominik* připojil své »Poznámky k první hlavě osnovy nového obč. zák.« ve způsobu připomínek k ustanovením zde obsaženým, *Kizlink* v článku »Několik poznámek k ob. zásadám vl. návrhu obč. zák.« přičinil s hlediska komercialisty kritiku některých ustanovení první hlavy a zejména předpisů osnovy o právnických osobách, *Rouček* napsal v článku »Nejobsažnější paragraf« ne příliš obsažnou připomínku k § 4 osnovy, ale za to tím rozsáhleji ukázku »jurilogie«, jež si v oficiálních publikacích brněnských zřejmě došla domovského práva. Dále *Kubeš* pojednal o §§ 2—4 v rámci příspěvků »Filosofický základ a celková výstavba o. z. o. z r. 1811 a vládního návrhu o. z.« *Sedláček* o ustanovení první hlavy a předpisech zakládajících ochranu lidské osobnosti (§ 61—2) v úvaze »Kompetence občanského zákoníka«, a konečně *Neubauer* nastínil problematiku širokého tematu »Čsl. obč. zák. a právo veřejné«. Jak patrně, hlava 1. osnovy, z ní pak předpisy označené rubrikou »Užívání zákona« a odtud zase § 4 (nástupce dnešního § 7 o. z. o.) došly tak — a právem — největší pozornosti. Civilistu zaujmou ovšem nejvíce výklady *Sedláčkova* a *Kubešovy* o posledně citov. předpisu: první tu ukazuje na význam určení »generální kompetence civilního soudce« v tomto předpisu, kdežto druhý sleduje historii tohoto ustanovení a jeho výkladu od učení přirozenoprávního až do nynější osnovy a správně ukazuje nedostatky její formulace. V přehledu diskuse vedené u nás po převratu o zachování § 7 o. z. o. nenašli jsme tu *Sommerův* článek »Soudce a obč. zákon« (»Naše právo a stát« *Všehr* 1928): ovšem romanistu bylo by spíše překvapilo, kdyby byl onen článek zaznamenán, protože postoj naší civilistiky k příspěvkům, jež se ke kterýmkoli problémům našeho soukromého práva snaží napsat některý československý romanista, záleží v úspěšném přehlížení.

Citovaný již článek *Neubauerův*, přináší nejen podnět, o jehož uskutečnění by se bylo mohlo diskutovati v průběhu prací odborných komisí. Civilisté byli by se při tom dojistá a právem ze všech sil bránili na př. myšlence o nahrazení obč. zákoníka řadou dílčích zákonů. Jiné podněty jistě by tu našly porozumění: tak hned myšlenka o »právní ústavě státu« (*Neubauer* ji chápe daleko širě než jako pouhý »zákon o zákonech«), kterým podle přání civilistiky má být právě — občanský zákoník, třeba k tomu konci poněkud upravený. O jiných otázkách, tak na př. aspektu, jakého nabývá typicky soukromoprávní poměr mezi stranami, pozorovaný jako celek s hlediska předpisů práva veřejného, třeba smlouva pracovní s hlediska předpisů o soc. pojištění, bylo by se zase spíše ukázalo, že jde o úkol vědeckého zpracování práva platného, na který bohužel civilistika skoro vůbec nepamatuje. Úkol ten při nutném konservatismu civilistiky mohl by záležeti v důležitém poslání udržeti cestou vědecké tradice princip právní jistoty nutně se ztrácející v návalu nových zákonů, kterými nové obory veřejné správy stále více zasahují do poměrů soukromoprávních nebo se jich nějakým způsobem zmocňují, ale po stránce teoretické většinou nejvýše jen improvizují. Právě tato naposled uvedená vlastnost a nevypočitatelnost »principů«, které tu budou v oboru veřejné správy dnes či zítra uplatněny, nejjasněji ukazují, že nejde o úkol, jehož by se měl a mohl podejmouti zákonodárce upravující v kodexu soukromého práva civilistický základ poměru jednotlivců, nýbrž typický úkol právní vědy, který dnes vyžaduje urychleného splnění a to do značné míry v zájmu samotné civilistiky.

M. Boháček.

Salvatore di Marzo: Istituzioni di diritto romano. Manuali Giuffrè. Milano 1938. Stran VIII. 504.

Definitivním vydáním di Marzovy učebnice Institucí římského práva, která vystřídala dřívější tištěná vydání jeho universitních přednášek o stejném tematu, dostalo se do řady osvědčených italských příruček základních nauk římského práva dílo, které odtud nejvíce připomíná svým

rázem Instituce Bonfantovy. Toto srovnání vnucuje se nejen hloubkou, do níž autor zabírá při studiu jednotlivých institutů a která ovšem nedosahuje propracovanosti Institutů Arangio-Ruizových nebo dokonce Perozziho, ale i jistou dogmatickou zjednodušeností výkladu, která spolu s jasným způsobem podání arci slibuje nové knize oblibu právě při počátečním studiu římského práva. Nesla-li kniha Bonfantova zřetelnější pečeť originálního pojetí svého autora, lze naproti tomu za výhodu učebnice di Marzovy označiti snahu informovati čtenáře o názorech různých autorů na otázky jim vykládané, zejména pokud jde o názory vyslovené v nejnovější literatuře: podle toho vypadají i jeho bibliografické údaje, připojené úmyslně tak, aby povzbudily čtenáře k vlastnímu přezkoumání nových nauk. Systematicky autor po historickém úvodu zahrnuje v obecné části výklady o subjektu práva, o nabytí a ztrátě práv a o jich ochraně: v tomto posledním oddílu daleko větší počet probraných otázek odlišuje knihu velmi příznivě od díla Bonfantova, postrádajícího přehledného vyličení civilního procesu. Rozdělení zvláštní části je stejné jako u Bonfanta: právo rodinné, věcné, obligační, darování a právo dědické. Autor neklade si tu tedy problémů systematických, jimiž se zabývají moderní učebnice vycházející z líčení práva klasického (srv. o nich Boháček, »Bratislava« IX, 177 n.) patrně proto, že považoval za svůj úkol podati skutečně institucionelním způsobem výklad základních pojmů a nauk ř. práva soukromého, jak se vyskytly v jeho vývoji až do Justiniana a nevázal se na právo klasické. To se potvrzuje i obsahem jednotlivých odstavců, které zřejmě počítají s historickým i dogmatickým doplněním v dalším podrobnějším studiu, k němuž ovšem di Marzova kniha, dobře pochopitelným výkladem základní podoby institutů, poskytuje spolehlivé východisko. V tom smyslu můžeme ji doporučiti i našim posluchačům práv, kteří v ní mohou nalézt i bránu k poznání právnícké mluvy italské.

M. Boháček.

Doc. Dr. Vladimír Kubeš: Nemožnost plnění a právní norma. Sbirka spisů právníckých a národohospodářských, sv. XC. Praha-Brno 1938. Stran 280.

Autor, známý právnícké veřejnosti již svými »Žalobami z obohacení« (r, 1931) a »Smlouvami proti dobrým mravům« (r. 1933), které byly poctěny Pavlíčkovou cenou I. třídy České akademie jako nejlepší soukromoprávní práce vydaná tiskem za tříletí 1932—1934, předkládá zde novou knihu, jejímž předmětem jest problém nemožnosti plnění. Víme-li, o jak obtížný problém občanského práva tu jde, ač-li nejde o nejobtížnější problém občanského práva vůbec, musíme uznati obdivuhodnou odvalu autorovu, se kterou se podjal tohoto úkolu. Tím větší jest zásluha autorova, jestliže se svého úkolu zhostil, neváháme to říci, skvělým způsobem.

V *části úvodní* jest především podán informativní *nástin dějin nauky* o nemožnosti plnění, počínajíc právem římským, zejména pak doktriny práva přirozeného a obecnoprávní doktriny 19. stol., na základě níž byla vybudována ustanovení říšskoněmeckého obč. zákoníka z r. 1896, pod jehož vlivem stojí také novelisovaná ustanovení o nemožnosti plnění v našem občanském zákoníku. Tuto kapitulu uzavírá pak přehled nauky o nemožnosti plnění, jak se vyvinula průběhem století dvacátého. Dále nastiňuje autor *celkovou problematiku* nemožnosti plnění, jež se koncentruje ve dvě základní otázky a to v otázku po samém pojmu nemožnosti plnění ve smyslu právním, jednak v otázku, jaký vliv má nemožnost plnění na platnost právní normy. Prvá z těchto otázek jest předmětem první části knihy, kdežto otázce druhé věnuje autor část druhou.

V *části první* rozbírá autor kriticky *obecné pojmy* nauky o nemožnosti plnění a podává *vlastní pojem* nemožnosti plnění ve smyslu právně-relevantním. Na velkém materiálu literatury i judikatury dokazuje autor přesvědčivě, že značná část obvykle tradovaných obecných pojmů nauky o nemožnosti plnění jest nesprávně a nevhodně konstruována. Tak zejmé-

na se mu podařilo rozbítí pojmy nemožnosti logické a juristické, nemožnosti absolutní a relativní, objektivní a subjektivní, částečné nemožnosti kvalitatívni atd. Nelze na tomto místě prostě čtenáře seznámiti se všemi novými postřehy a řešeními autorovými. Autor dospívá ke konstrukci *nemožnosti teoretické* (v užším a širším smyslu) a *nemožnosti praktické*, kteréhož pojmy jsou zbudovány nově a konstruovány jediné logicky správně, čímž se ovšem k svému prospěchu odlišují nesmírně od chaotického stavu, v němž se octla panující nauka i judikatura svými běžnými pojmy o nemožnosti plnění. Nadto přináší tyto pojmy autorovy také po praktické stránce značně zjednodušení. Autor ukazuje dále přesvědčivě, že od kategorie nemožnosti plnění musíme pojmově přesně lišiti jednak kategorii *nechtění*, t. j. případy, kdy dlužník jest s to plniti, ale plniti nechce, tedy zejména případy, které nauka i judikatura zahrnuje pod heslo nedostižnosti (*»Unerschwinglichkeit«*), nepřičitatelnosti (*»Nichtzumutbarkeit«*), nemožnosti hospodářské atd., jednak kategorií *nedovolenosti*. Tak se podařilo autorovi očistiti pojem nemožnosti plnění ode všech cizích prvků, které nemají s nemožností plnění ničeho společného a jejichž směřování s pojmem nemožnosti mělo v zápětí onen až neuvěřitelný zmatek v literatuře i judikatuře, a dokázati, že pod nemožnost plnění ve smyslu právním spadá jednak neuskutečnitelnost podle samých přírodních zákonů (t. j. t. zv. nemožnost teoretická v širším a užším smyslu), jednak neuskutečnitelnost pravděpodobná, kdy totiž pravděpodobnost úspěchu jest zcela mizivá) t. zv. nemožnost praktická. Zvláště toto zdůraznění *momentu pravděpodobnosti* našeho poznání při problému nemožnosti plnění jest velmi důležitá a jest zásluhou autorovou, že tento přehlížený moment náležitě osvětlil a jeho význam při řešení otázky nemožnosti plnění správně vyzvedl.

Také ostatní obecné pojmy nauky o nemožnosti plnění, zejména pojmy nemožnosti úplné a částečné, počáteční a následné, trvalé a dočasné, zastupovatelné a nezastupovatelné staví Kubeš na nový základ. Zde upoutají zejména — a to nejen teoretika, ale hlavně praktika — jeho výklady o tom, jak nesmírně důležitou úlohu hraje v nauce o nemožnosti plnění *moment času*. Všude zde autor naráží na množství nejobtížnějších důležitých problémů vědy soukromého práva, při čemž podává vždy řešení nejenom původní, nýbrž také naprosto přesvědčivé a především i prakticky zcela vyhovující.

Po rozboru těchto obecných pojmů nauky o nemožnost plnění, kterýchto pojmy jsou, jak Kubeš dokázal, *systematickými* ve smyslu Sedláčkova trojdělení právních pojmů na pojmy čisté, obsahové a systematické, přistupuje autor k části *druhé*, věnované *problému nemožnosti plnění a platnosti právní normy*. Jde tu o řešení otázky, zda právní norma s nemožným obsahem jest neplatná jen důsledkem *»positivněprávního«* ustanovení, či zda se snad podává neplatnost takové právní normy s nemožným obsahem již *»a priori«*. Jde tu zřejmě netoliko o otázku práva občanského, otázku prakticky nesmírně důležitou zejména vzhledem k §§ 920 a n. ob. zák., a nejenom o otázku právo procesního a exekučního, kde se setkáváme s problémem rozsudku ukládajícího za povinnost něco, co podle přírodních zákonů jest neuskutečnitelné, nýbrž o otázku právní teorie vůbec. Po kritickém rozboru celé literatury a judikatury o tomto problému přistupuje autor k vlastnímu řešení a správně promítá tuto otázku do širší otázky platnosti právní normy a práva vůbec. Jeho řešení vychází sice z teorie normativní, avšak přináší řadu původních postřehů a jest nové a podstatně přispívá k objasnění dosud velmi sporných otázek.

Konečně v *»Dodatku«* podává autor na základě jím již dříve vybudovaného pojmu t. zv. *positivního práva sekundárního* řešení oněch kategorií, jež z pojmu nemožnosti plnění ve smyslu právním jako pojmy cizorodé vyloučil. Jsou to kategorie nedostižnosti, problém nejistoty o budoucím plnění, kategorie dosažení účelu a zániku zájmů atd.

Autor sice pravi ve své předmluvě, že to má být *první kniha* nauky o nemožnosti plnění, která má obsahovati obecné výklady o nemožnosti plnění, takže pozitivněprávní řešení této otázky má být podáno až v knize druhé. Přesto však možno již na základě vývodů této první knihy plným právem prohlásiti, že řešení jednotlivých problémů nemožnosti plnění v tom kterém pozitivním právní řadě se podává bez obtíží samo. Jest tedy již tato první kniha samostatným a uzavřeným vědeckým celkem.

Svou knihou podal Kubeš, osvědčený stoupenec brněnské právní školy, klasický doklad o životnosti a schopnosti normologické školy při řešení problémů vědy občanského práva, což tak často bývalo popíráno. Než nejde zde jen o úspěch normologické školy, nýbrž jde tu především o úspěch naší právní vědy vůbec. Autorovi se podařilo předložit první monografii o problému nemožnosti plnění v naší právní literatuře, monografii, která nejenom se může směle postavit po bok monografií právní vědy německé, nýbrž svým řešením a výsledky, k nimž dochází, tyto cizí práce daleko předčí. Tím, že vývody autorovy neulpívají pouze na pouhé teorii, nýbrž výsledky svého bádání přibližují praksi a podávají řešení problému tak, že je praxe může beze všeho použítí, stává se tato kniha nejenom cenným obohacením naší literatury práva občanského, nýbrž i vítanou pomůckou praktiků, kterým záleží na tom, aby pronikli k jádru problému. Lze proto právem očekávati, že Kubešova kniha nalezne značnou odezvu v naší právní obci.

T. Uhde.

Dr. V. Vilikovský: Dějiny zemědělského průmyslu v Československu. Praha 1936, Publikací ministerstva zemědělství sv. 91, 948 stran.

Již dlouho je v historii uznávána tendence, že dějiny netvoří pouze války, míry a králové, ale že je tvoří i lid a velmi důležitou jejich součástíkou je i vylíčení podmínek, za kterých lid žil a pracoval čili dějiny civilisace. Kniha Dr. V. Vilikovského, profesora vysoké školy zemědělské v Praze a vicepresidenta Čsl. akademie zemědělské, je příspěvkem k těmto dějinám. Zemědělský průmysl tvořil vždy význačnou součást zemědělské výroby a v době, kdy namísto hesla, co nejvíce vyrábět, nastupuje heslo co nejlépe distribuovat, platí to dvojnásob. Autor si vzal za úkol vylíčit vývoj zemědělského průmyslu od počátku až do vypuknutí světové krise v letech 1929. Práce vyžadovala snesení ohromného materiálu, ale hlavně jeho zhodnocení a vytřídění. Tohoto úkolu se autor plně zhostil, neboť přes svůj velký rozsah neobsahuje kniha nic zbytečného. V první kapitole se autor zabývá dějinami zemědělství vůbec a zvláště v Československu. Na podkladě nového bohatého materiálu přichází s novými odvodněními známé hospodářsko-politické zásady, že *skutečně intenzivní hospodaření vyžaduje naprosté nezávislosti zemědělcovy*. Dále podává přehled zemědělského peněžnictví, zemědělských organizací a zemědělské literatury. V kapitole o lesnictví vedle technických popisů uvádí rozsáhlé a propracované partie o hospodaření s lesy a lesními produkty. Po kratším přehledu o vývoji a nynějším stavu ovocnictví a zelinářství podává autor přehled dějin veškerého průmyslu a dopravy. Kapitola o zemědělském průmyslu je zahájena příznačným citátem Riese-Stalburga: *Odvětví zemědělského průmyslu jsou dětmi půdy — v mladém věku se přimykají ke své matce, ale když zesílí, stávají se jí nevděčnými*. Pojem zemědělského průmyslu proti příliš široké definici Kopeckého (který ztotožňuje zemědělský průmysl s průmyslem hmot organických) zúžuje na odvětví, jež se dosud obecně za součást zemědělské výroby považují. Je to zpracování dřeva, zpracování průmyslových rostlin, jako na př. papírky, tabáku, silicných rostlin, dále lnářství, zpracování olejnatých rostlin sušárnictví, cikorkářství, škrobařství, výroba medu, výroba třtinového cukru, cukrovarnictví řepné, kterému je věnována největší pozornost, skladování zemědělských plodin, mlynářství, průmysl kvasný, konzervový, vinařství a sklepní hospodářství, sladovnictví, chmelářství, pivovarnictví, lihovarnictví a mlékařství. U každého průmyslu je zevrubně vylíčen jeho vývoj od rukodilných počátků přes cechovní zřízení (jehož artikule

jsou často citovány), přes hospodářský liberalismus až do dnešní doby. Zvláště podrobně jsou vypsané účinky vídeňského krachu a nedůvěra, kterou způsobil a která se ještě dlouho po tom v zemědělském průmyslu držela a bránila jakémukoli podnikání. Zajímavé jsou partie o vlivu války a poválečné reglementace na posílení určitých tendencí a skupin zemědělského průmyslu. Každá kapitola je zakončena podrobným přehledem dosavadního stavu dotyčného odvětví v ČSR hojně dokumentovaným statistickými daty.

Dílo prof. Dr. Vilikovského vykoná dobrou službu nejen svému oboru, ale i dějinám reálných věd vůbec, neboť je prvním dokonalým pokusem, vystihnouti dějiny určitého odvětví výroby. Pro hospodářskou historii a teorii je materiál v knize shrnutý vědeckým předmětem konfrontace teoretických pouček se skutečností minulou i přítomnou.

Jos. Sommer.

M. David: Der Rechtshistoriker und seine Aufgabe. Leiden — Sijthoffs Uitgeversmij, N. V. 1937, str. 32, 8^č, cena?

Na Leidenské universitě v Holandsku byla zřízena stolice pro právní dějiny babylonsko asyrské, israelitské a hellenistické a touto pověřen prof. Martin David, odchovanec proslulého orientalisty — právníka prof. Koschakra. Shora citovaná publikace je německým překladem jeho vstupní řeči na právě zmíněnou stolicí.

V úvodu upozorňuje autor na rozšířenou úlohu dnešního právního historika proti době ještě nikoliv tak dávné, jež znala jen to, co přinášely prameny římské, řecké a nanejvýše ještě bible a talmud. Teprve rozluštění klínového písma přivodilo, že se počal bráti zřetel také k právním památkám klínopisným. Největší pozornost vzbudil objev a rozluštění zákoníka babylonského vládce z 20. stol. př. Kr. — Chammurabiho. Mimo to rok co rok bylo a je objevováno množství klínopisných tabulek, dovo-lujících nám seznati kulturní, hospodářský, sociální a právní život téměř celého předního Orientu v časovém rozsahu na 3000 let. Neboť první právní památky lze datovati bezpečně již do prvního století třetího tisíciletí před Kr. a jejich trvání jde do posledního století př. Kr. Tu bylo panství klínopisu zatlačeno papýry a pergameny aramejskými i řeckými.

Později než v Babylonii se projevuje právní život i v Egyptě, o němž nás zpravují objevy zejména papýrů od počátku minulého století zhusta vyskytující. Ale ještě dlouho po sebrání těchto papýrů trvalo, než vznikla nová právní věda — papyrologie, založená Mitteisem. Od té doby vzrůstá dále nalezený materiál, ježž má právní historik zpracovati.

Z toho všeho vyplývá podle autora pro právního historika velmi bohatý závěr: jak pro studium římského práva samého, tak zejména pro hlubší poznání práva provinciálního a národních práv orientálního starověku zvláště, je nutno seznámiti se s celým, po ruce jsoucím materiálem pramenným. Aby se ovšem vytěžilo ze studia dosud nového materiálu co nejvíce, musí se přihlížeti ke všem ostatním oborům lidské kultury. Tak již u Sumerů, jejichž právní systém je nejzáje pochytilný, lze viděti, jak stát svou autoritou pronikal všechny obory životní. Obyvatelstvo bylo organizováno stavovsky pod dozorem státních orgánů. Ještě více se dotýká právní život hospodářské struktury státu (na př. význam zákazu úroků). Mimo to vychází též na jevo, jak značně působily i vnější podmínky — podnebí, povaha půdy i přírodní zjevy — na kultus i na právo.

Proto dochází autor k názoru, že právo toho kterého kulturního a státního celku je podrobena zákonům jemu vlastním a má vlastní myšlenkové formy, že nelze mezery v právním řádě jednoho celku vyplňovati existujícími ustanoveními právními celku jiného. Ukázkou podává autor v závěru pokus o praktické provádění úkolu právního historika, a to na institutu otcovské moci (patria potestas), jak se jevila v různých právních soustavách starověkého orientu.

Dr. Klíma.

Dr. Fritz Sander: Grundriss des Tschechoslowakischen Verfassungsrechtes. Stiepel., Liberec 1938. Str. 504, 120 Kč.

Autor adresuje knihu především posluchačům právnické fakulty pražské německé university, potom však i všem, kteří se chtějí poučit o ústavních poměrech československé republiky. Snad ke splnění tohoto druhého účelu věnuje tolik místa kritice naší ústavy s hlediska liberalismu, který spatřuje v jejích myšlenkových základech. S toho hlediska není mu dostatečným řešením obsah ustanovení o občanských svobodách, a to do té míry, že prosincová ústava rakouská (1867) se mu jeví téměř ve všech směrech liberálnější než ústava československá, jejíž katalog občanských svobod ochranu jejich prý jen předstírá. Nepříznivě dopadá pak i kritika mnohých zákonů s hlediska těchto zásad. Kde nenalézá závad skutečných, upozorňuje aspoň na možná zneužití. Tak mu trestní zákon není vhodnou mezí svobody vědeckého bádání a přimlouvá se za to, aby bylo dovoleno vše, co prokazatelně slouží vědeckým výzkumům nebo vědecké tvorbě. — Důsledkem § 121 ú. l. je mu nemožnost, vázati jakýkoli nepříznivý následek na určité smýšlení občanovo. V liberálním státě je každé smýšlení stejně ceněno, nepůsobí se na uniformitu smýšlení, jak to činí stát vůdcovský. Jednání, nutného s hlediska veřejných zájmů, nedosahuje liberalismu apelem na svědomí občanů, nýbrž výhradně účinkem strachu před trestem. A takovým zvláštním smýšlením, zvláštním svědomím, ba vírou (citují doslova) ve smyslu §§ 121 a 122 ú. l. je i to, čemu zákon o obraně státu říká »státní nespolehlivost«. Je to snad neliberální s hlediska klasického významu toho pojmu. Že by však demokratický stát měl pro důsledné provedení jakýchsi politických utopií riskovat přímo svou existenci, netvrdí ani autor. — K právu jazykovému podotýká, že princip rakouského imperia zaručoval práva jednotlivým národnostem, národnostní princip republiky to nečiní. Smlouva o ochraně menšin předpokládala, že demokratický režim bude menšinám zárukou. Ve skutečnosti by musela být k účinné ochraně menšin demokratická rovnost doplněna prvkem liberalistické nerovnosti v tom smyslu, že menšinám jako korporacně ustaveným právníkům osobám se zaručí jisté neporušitelné svobody v záležitostech národnostně důležitých. (gewisse Autonomie).

Vyzdvížením těchto částí porušuje se ovšem proporce referátu. Ospravedlněním toho je jednak poukaz k vnějším okolnostem, které právě jim dodávají zvláštní důležitosti, zejména jde-li o názor jediného oficiálního státovědyce německé národnosti v Československu a o vysokoškolského učitele, jednak to, že autor sám na rozdíl od obvyklého způsobu učebnic právě úvahám naznačeného druhu vyhrazuje ve svém systému význačné místo.

Ostatní výklady autorovy, byť důkladné, nesou všechny znaky Sanderových právně teoretických prací, které byly opětně zhodnoceny na jiných místech a povolanějšími kritiky. V tomto referátu chceme upozorniti na příliš průzračnou tendenci autorovy kritiky čs. ústavy a právního řádu, což obě autor kritizuje s hlediska krajní demokracie a liberalismu, ačkoliv tato kritika má nakonec posloužití politickému cíli, stojícímu na půdě ideologie právě opačné. Právem označil vynikající český státovědec takového vědu ústavního práva za »tanec mezi vejci«.
Kert.

Dr. William Ebenstein: Die rechtsphilosophische Schule der reinen Rechtslehre. Spisy z oboru právní a státní vědy, vyd. Fr. Weyr a H. Kelsen, sv. I., Praha 1938. Taussig & Taussig. Stran 180, cena 50 Kč.

Německé vydání Ebensteinovy monografie o ryzí nauce právní, jejíž anglické vydání ohlašuje autor ještě pro tento rok, přináší pozorování této školy, jak se jeví cizinci. Nejzajímavější a zároveň nejceněnější je na spise právě toto pozorovací hledisko právního teoretika, který se pohybuje v docela jiném okruhu myšlení, než na který jsme zvyklí u nás. Autor (Research Associate in Law University of Wisconsin) zpracoval

v tomto spise právně—filosofický myšlenkový podklad ryzí nauky právní v širší souvislosti, než dosud o této teorii bylo pojednáno. Podotýká, že dosud byla ryzí nauka právní — a to jak svými přáteli tak i odpůrci — označována za typický produkt liberálních právních systémů evropského kontinentu. I tento jeho postřeh je příznačný pro stanovisko právního teoretika anglo-amerického. Autor rozebírá učení ryzí nauky právní s perspektivy jeho všeobecné platnosti a zařazuje nauku do vědního okruhu anglo-amerického. Chce jí tím zbaviti její dosavadní osamocení. To se mu tímto dílem také vynikajícím způsobem zdařilo a získal tím ryzí nauce právní neobyčejné možnosti dalšího vývoje. Je přirozené, že spis Ebensteinův nezůstane jediným a bude velmi zajímavě sledovat, jak se bude jeviti ryzí nauka právní v budoucnosti v literatuře anglické a americké.

Spis je rozdělen v pět kapitol. První pojednává o filosofických základech ryzí nauky právní, vycházející z Kantovy idealistické filosofie. Autor tu rozebírá jak počáteční stanovisko ryzí nauky právní k dosavadní panující nauce tak i další její vývoj, a to hlavně na podkladě spisů *Kelsenových* a *Weyrových*, přihlíží však při tom také k pracem *Sedláčkovým* a *Procházkovým*, zejména však k bohaté literatuře německé, francouzské, anglické a italské. V dalších kapitolách probírá stejnou metodou další problémy; v druhé právo a přírodu, v třetí právo přirozené a právní pozitivismus, ve čtvrté jednotu práva a v páté výsledky teorie o stupňovitě výstavbě právního řádu.

Ebenstein nazývá nauku »vídeňskou školou«. Toto označení jistě zasluhuje bližšího povšimnutí. Autor je odůvodňuje tím, že nauka byla po prvé pěstována již před světovou válkou na vídeňské universitě Hansem *Kelsenem* a ve Vídni působí také další její představitelé *Merkl* a *Verdross*. Hlavní československý představitel této nauky *František Weyr* je rodákem vídeňským české národnosti. Jeho lví podíl na vývoji normativní teorie autor zdůrazňuje poukazem na to, že *Weyr*, byl průkopníkem při propracování jasného filosofického základu nauky a přispěl také v mnohém k objasnění nejdůležitějších problémů veřejného práva. O *Kelsenovi* autor podotýká, že je rodákem pražským a nyní, byv vypuzen z Německa, působí na pražské universitě. Autorovy vývody o »vídeňské škole« doplňuje v úvodní předmluvě *Weyr* — upozorniv především, že autor mohl při své práci přihlížeti jen k té literatuře normativní teorie, která je mu jazykově přístupná — poukazem na to, že založením Masarykovy university v roce 1919 se dostalo ryzí nauce právní nového střediska na právnické fakultě této university.

Autorovo pojmenování nauky jako »vídeňské školy« a okolnost, že přihlížel toliko k jazykově přístupné části její literatury, nutí k úvaze o příčinách toho, proč naše věda dosud nepronikla v cizině tak daleko, jak by výsledky jejího bádání to opravňovaly. Je jistě potěšitelné, že naši autoři sami se snaží publikovati ve světových jazycích, máme však za to, že ministerstvo školství a ministerstvo zahraničí by tu měly vhodnou příležitost k vydatné propagaci našeho státu, kdyby ještě více než dosud podporovaly uveřejňování vědeckých publikací ve světových jazycích. Pro soukromého nakladatele je to podnik málo výnosný, pro autora, má-li to vše opatřiti sám, přímo pasivní. Státní správa by tu prospěla svým zájmem jenom zase zájmům státním, neboť — jak přítomný spis ukazuje — reprezentace české vědy a její soutěž s cizí vědou je více než úspěšná.

Přes všechny tyto okolnosti se však nemůžeme ubrániti dojmu, že i autor sám mohl více přihlížeti k české literatuře ryzí nauky právní, když už se podíjal úkolu zpracovati tuto teorii v celé její šíři. Již *Métallova* bibliografie ryzí nauky právní, vydaná v *Kelsenově Reine Rechtslehre* (1934), ho musela nutně vésti k úsudku, že nelze mluvit o »vídeňské škole« tam, kde naprosto převážná část literatury vznikla mimo původní středisko, takže se dá o »vídeňské škole mluvit jenom potud, že Vídeň byla kolébkou ryzí nauky právní, kdežto dnešní stav nauky daleko překročil toto úzké pojetí vědecké školy.

Při referátu o knize Ebensteinově zasluhuje pozornosti ještě také ta významná okolnost, že vyšla jako první svazek nově Fr. Weyrem a H. Kelsenem založené sbírky spisů z oboru právní a státní vědy, ve které budou vydávány vědecké práce ve světových jazycích. V úvodní předmluvě uvádí o této sbírce Weyr, že nemá sloužiti snad jen propagaci určitého vědeckého směru s vyloučením jiných. Podle přesvědčení vydavatelů má pravá věda býti nejen mezinárodní nýbrž nesmí se ani uzavíratí jiným seriosním názorům. Ryzí nauka právní je mezinárodní nejen svým obsahem ale i metodou, neboť její poučky neznají hranic ani státních, ani národnostních ani rasových. Oba vydavatelé, z nichž jeden je české a druhý německé národnosti, se sdružili k této práci ryze vědecké s vyloučením vulgární politiky a za účelem sblížení národů na poli vědeckém právě na klasické půdě československého státu. Tim sledují velké dílo muže, který tento stát založil. Nelze proto pochybovati o tom, že jejich snaha nalezne náležitého pochopení jak u státní správy tak i v právnické veřejnosti.

— kg.

Miroslav Boháček: Actio negatoria. K dějinám zápůřčí žaloby.

Rozpravy České Akademie věd a umění tř. I. č. 85. Praha 1938. 176 str. Č. Ak. věd a umění. Vydáno s podporou Masarykova fondu při čsl. Nár. Radě Badatelské.

Autor začasté spojuje své studie romanistické se studii civilistickými, aby tak ukázal nosnost myšlenek římsko-právních pro přítomnost. Tak si počíná i ve své práci nejnovější. Úvodem vylučuje návrh úpravy žaloby zápůřčí v osnově čsl. zákoníka občanského, její úpravu v zákoníci občanských starších a ukazuje, jak na formulaci zápůřčí žaloby »o služebnosti« v o. z. o. (§ 523) působila formulace D. 8, 5, 2, pr. Doktrina moderní, chápající žalobu zápůřčí jako žalobu ze svobody práva vlastnického, která směřuje proti každému rušení, jevícímu se jinak než zadržování věci, dává mu příležitost, aby se pokusil změřiti ji s názory klasikých právníků římských na žalobu negatorní.

Boháček si bere proto za úkol vyšetřiti obvyklými metodami kritickými klasicko-římské názory na *actio negativa*, jak zní termín, jehož užívají klasici, vyzkoumati její postavení v klasickém systému věcných žalob, vyšetřiti aktivní i pasivní legitimaci k žalobě, zjistiti pak zvláště ještě význam slova *ius* v žalobní formuli se vyskytujícího a vystihnouti novoty justiniánské a jich základ myšlenkový. Při tom se chce Boháček vyrovnati s novou naukou *Biondiiho* o existenci dvojího druhu žalob věcně oprávněného, jednak žaloby proti vlastníkovi věci služebné (vindikace), jednak žaloby negativní oprávněného naproti ostatním rušitelům. To ovšem úlohu Boháčkovu podstatně rozšiřuje, zabývá se pak celým problémem ochrany věcně oprávněného.

Actio negativa dostala v právu klasickém jméno podle slovného negativního znění své formule. Užívalo se jí v případech řídkých. Z koncepcie práva vlastnického v době klasické plynou různé ochrany dostatečné před rušením vlastníka v tom či onom směru. Při usufuktu může a musí vlastník věci se brániti proti osobování usufuktu žalobou vlastnickou. U *immissi* má vlastník brzy *ius prohibendi*, jehož meze určuje ochrana interdiktů, jindy *cautionem damni infecti*, jindy zase (v omezené míře) *actio iniuriarum*. *Actio negativa* neměla ani jednotné funkce. Při uplatňování služebností zapovídajících (na př. *ius altius non tollendi*, měla *actio negativa* funkci *vindikace služebnosti*. Při usufuktu příslušela *actio negativa* vlastníkovi tehdy, jestliže nepopírá existenci usufuktu, nýbrž jen popírá právo to osobě odlišné od usufuktuáře, usufukt vykonávající. U *immissi* stavebních byla *actio negativa* jen tehdy, když soused jest v držbě součásti svého pozemku vnikajícího do prostoru vlastníkova a držební ochrana vlastníkova proti němu selhává. I při *immissi*ch v užš. smyslu používá se *actionis negativae* jen omezeně. Jest nutná jen tehdy, nepřevzme-li vlastník v předchozím sporu o služebnost *defensi* a došlo-li pak v důsledku *translationis possessionis* ke zřízení kaucí, jež nutily vlast-

níka Vystoupiti v procesu žalobou s formulí negativní. Termín *actio de servitute* pro označení žaloby negativní jest původu kompilátorského. Slovo *ius* ve formulí nemá významu, že by šlo snad o nějaké typické právo věcné, nýbrž jest je chápati jen ve spojení s dalšími slovy formule *non esse invito Ao Ao* a činností, která se ve formulí rozvádí a jejíž oprávněnost žalobce popírá.

V právu justiniánském staly se žaloby negativní, nyní přejmenované na negatorní, prostředkem obecnějším jednak v důsledku vylučování svémocné ochrany, jednak v důsledku změněného chápání práva vlastnického a jeho soudní ochrany a konečně v důsledku konstrukce výkonu služebnosti jako držby práva. — *Actio negatoria* chrání takto vlastníka proti rušení výkonem služebnosti. Z někdejší *actio negativa* práva klasického se stala v právu justiniánském *actio negatoria* žalobou vlastníkovou s vlastní funkcí společnou ve všech případech u *res incorporales*. Konstrukce žaloby negatorní zůstala však v *Digestech* na povrchu. Jménem tím není označena ani její funkce ani právní její základ. Teoretický základ pokouší se jí dáti Theofilos, jenž hledá její funkci v tom, že jde u ní jenom o důkaz vlastnictví, prostého břemen služebnosti. Ale myšlenka Theofilova jest formulována in nuce již u *Ulpiana* v *D. 8, 5, 4, 7*. Tak se *Boháček* vrací na konec ke svému východisku, ukázav, že se už právníci klasičtí snažili obecně postihnouti povahu žaloby negativní jako žaloby, v níž se uplatňuje svoboda vlastnictví. Nová moderní konstrukce její má tedy už předchůdce své ve formulacích klasických právníků. Justiniánská kompilace myšlenku tu ještě nevystihla a právo obecné a nauky na něm vybudované plynou v proudu názorů komplikace, která vidí v žalobě negatorní žalobu vlastníkovou, jíž popírá existenci práva omezujícího jeho vlastnictví.

Boháčkova práce představuje, — bez nadsázky řečeno — událost v mezinárodní práci romanistické, a tím spíše i v naší domácí literatuře. Především svými novými nečekanými výsledky, které korigují v mnohém a podstatně naše dosavadní názory. Za druhé tím, že *Boháček* znovu ukázal *ad oculos* že to, co se vydává za moderní nauku, bylo již naznačeno před 1700 roky klasickými právníky. *Boháček* dokazuje tak znovu funkci práva římského pro přítomnou vědu i dnešní školu vysokou. Za třetí pak i tím, že *Boháček* dovedl na svých výkladech o žalobách *in rem* znovu, že systém práva římského byl daleko jednodušší, než se nám dosud jevil, a tak znovu nás přiblížil o krok k rozřešení problému, měli-li klasikové římské také »obecnou teorii právní«, a to ve směru pozitivním.

Bylo by hříchem nevěnovati pozornost *Boháčkově* pracovní metodě, jež by si zasloužila zvláštní studie. *Boháček* pracuje methodou kriticko-interpoláční, o které druhy slycháme miněni jako by nebyla právníkou a ve své podstatě byla jen methodou filologicko-palaeografickou. *Boháčkova* práce usvědčuje takové názory z omylu. Methoda *Boháčkova* jest venkoncem juristická, prostá jakéhokoliv vedlejšího hlediska. *Boháček* vychází ze základní zásady právní, kterou rozebere do nejmenších podrobností, aby potom logickou formální operací vyvodil podávající se důsledky a závěry. Až sem jde tedy o postup aspoň stejný jako u jiných method. Ale v romanistice přistupuje k tomu ještě druhé stadium práce, konfrontace s texty *Digest*, nutná proto, že tu jde o dílo určené praxi byzantské VI stol., jehož podkladem byly spisy klasických právníků uzpůsobené novému právnímu nazírání doby byzantské. Methoda ta snadno sváděla na scetí a vedla často k »honbě za interpolacemi«. *Boháček* při jejím užití podřaduje své úvahy, myšlenkové disciplíně a jen když obstály v křížovém ohni logického zkoušení, doplněného hlediskem filologickým a hlediskem historickým, rozhodne se pro interpolaci. *Boháček* si neodpustí nikde promysletí problém až na kořen a odtud také přesvědčivost jeho argumentace. *Boháčkova* práce ukazuje dále, jak se badací methoda ve vědě práva římského stala složitější. — Poznání římského klasického procesu a soustavy římských žalob ukázalo jednotnost a

organickou srostlost žalobního prostředku s právem materiálním a rozdílů mezi jednotlivými druhy procesní ochrany, najmě ochrany žalobou a ochrany interdiktů. Nelze si dnes představití romanistické práce, která by předmět nezkoušela současně jak s hlediska materiálního právního tak i s hlediska procesuálního. Ač jde o problém převážně práva materiálního. přece jest *Boháček* hledisku procesuálnímu plnou měrou práv a jeho uplatnění hlediska procesuálního pomáhá *Boháčkovi* rozřešiti mnohé otázky, tak na př. sluší upozorniti na jeho řešení otázky následků indexence v žalobách věcných nebo otázky po povaze kaucí a procesné situace v D 43, 20, 7.

Boháčkova práce přináší v různých svých částech polemiku s *Biondim* jehož výsledky se podařilo Boháčkovi překonati. Ale polemika ta představuje novou tvůrčí práci a lze i za její striktní vědeckost v našich velkých zbytečích provincialismu vzácnou, co nejvřeleji poděkovati. Velkou část své práce učinil autor přístupnou italským zpracováním i mezinárodní kritice (*L'actio negativa nell' ambiente dell' usufrutto* v BIDR, N. S. Vol. III 1936/37, str. 19—91.)

Se své strany měl bych k práci *Boháčkově* jen dvě malé poznámky. Oproti mínění *Boháčkovu* (str. 28/29 že při zřízení *cautionis usufructuariae* nebyla vindikace se strany vlastníka praktikována, byl bych názoru že *cautio usufructuaria* vylučovala žalobu věcnou. Při výkladu D, 8, 2, 19 pokládal bych slova vkládaná do úst Neratiovi (*si talis usus sit tepidarii ut adsidium humorem habeat et id noccat vicino*) za interpolaci.

Dr. Budil.

Dr. Frant. Roubík: Silnice v Čechách a jejich vývoj. — Praha. Společ. přátel starožit., 1938. s. 113 in-8, s tabulkou a mapkou.

Poměrně malá knížka je dobrým příspěvkem pro studium veřejné správy, pokud jde o péči o silnice v Čechách. Její autor byl spolupracovníkem četných dobrých zdání, která v l. 1923—1925 podal náš archiv ministerstva vnitra ve věci finančního podílu státní pokladny býv. Rakousko-Uherska u reparační komise, a právě zásluhou této nemalé práce zachráněny byly republice značné sumy. Ale obsah těchto dobrých zdání zůstane pochopitelně veřejnosti utajen a tak jest vítati, že Roubík přehledně jejich výsledky knižně zpracoval. Správa silniční jako základ správy komunikací je z veřejné správy velmi zajímavá a přesto zůstává vůči ostatním odvětvím pro právníky nepřístupná. Proto je poučné s autorem sledovati vznik stavby silnic, zejména jak silnice novodobé navázaly na staré cesty a stezky. V tom je také kus hospodářské historie, značně dříve opomíjené, protože se na směru silnic ukazují zřetelně hospodářské proudy, i když ani zvláště neuvádíme takové případy jako odklon od dosavadního směru dopravy z Vídně přes Landshut do Norimberka pro vysoká cla na silnici budějovickou. Také veřejnoprávně jsou zajímavé názory tehdejší vojenské správy, která bránila stavbě některých silnic (na př. na Moravu) z obavy, aby jich nepoužil nepřítel. Ale nejdůležitější je uvědomělá péče státu na poč. XIX. stol. o stavěné silnice, jejichž síť v této době byla technicky opravdu na výši. Roubík dobře připomíná, že po svém vybudování vykonala naše samospráva v tomto oboru to, co pak zanedbával stát a tak Čechy přes všechno neporozumění se strany Vídně, která se vlastně zpronevěřila původnímu svému plánu, byly koncem minulého století na velmi čestném místě, pokud šlo o řádně vybudované silnice. Autor doprovdil svou studii dobrou a přehlednou mapkou silnic českých i tabelárním zpracováním, ve kterém porovnal dnešní technická označení s nomenklaturou starou. Č a.

JUDr. Jiří Ševčík: Vodní a rybářské právo. Nákladem Právnického knihupectví a nakladatelství (V. Linhart), 1937, váz. str. 588, 60 Kč.

Jednotná osnova vodního a rybářského zákona byla sice již ministerstvem zemědělství vypracována a dána minulého roku do připomínkového řízení, než přes to — jak autor sám ve své předmluvě uvádí —

není doba uzákonění jednotného zákona zatím dohledná. Proto komentář — jehož autorem jest vrch. komisař ministerstva zemědělství — prokáže jistě po delší dobu praksi platné služby a vyplní tak mezeru v odborné literatuře. Vždyť až dosud jsme používali zastaralého již komentáře dra Žaluda z roku 1911 (na svou dobu arcí velmi důkladně zpracovaného), neboť dílo dra Procházky: České vodní právo obsahovalo systematický výklad, nikoliv však přehled judikatury. Ve svém komentáři otiskuje autor text říšského vodního zákona a komentuje všechny tři zemské zákony vodní (pro Čechy, Moravu a Slezsko) výkladem a poznámkami, jakož i příslušnou judikaturou. V dalších partiích pojednává o řízení vodoprávním, melioraci, hrazení bystřin, vodních knihách, dani z vodní síly, převozech, vodních cestách, vodní policii a j. V části druhé jsou obsaženy předpisy o rybářství platné v Čechách, na Moravě i ve Slezsku. Dílo doplněno jest příslušnými výnosy, takže praxe nalezne v něm pomůcku spolehlivou a dokonalou.

Dr. Štafl.

Karel Mareček: Šťastnější střední Evropa v Hodžově plánu. Praha 1938, 34 stran, nakl. Orbis.

Obsah knihy tvoří přednáška, kterou měl autor v Žatci a v níž vysvětloval hlavní zásady Hodžova plánu. Na první pohled je v ní vidět práci žurnalistovu a autorovu znalost francouzských a amerických politických poměrů. Podrobněji probírá autor geopolitické předpoklady nově organizované střední Evropy na jehož místo jako prostředníka mezi západem a východem Evropy by nastoupila. Hodžův plán shrnuje do sedmi bodů: 1. Umístění středoevropských obilních přebytků v západních zemích. 2. Zvýšení kupní síly podunajských států. 3. Rozvinutí obchodně-politických styků středoevropských států. 4. Prohlubování práce ve správních oborech. 5. Zvýšení významu organisovaného celku středoevropského. 6. Dohoda s Německem na základě rovnocennosti. 7. Příspěvek k civilisačnímu poslání vzájemným sblížením. Mareček pak podává přehled realizace dosavadních pokusů o středoevropskou spolupráci a ku konci připojuje výhledy do budoucna. Kniha je dobrou pomůckou pro první orientaci, ale neškodilo by kdyby v knižním vydání namísto žurnalistické causerie a žurnalistického stylu byla doplněna více fakty a statistickými daty.

Dr. J. S.

Dr. Zdeněk Kepřta: Porušení limitu komisionářem. — Sběrka spisů právnických a národohospodářských. Sv. LXXXVII. Orbis, Praha, 1937. Str. 104, Kč 20.—.

Tato monografie zabývá se — jak už z názvu je patrné — velmi speciálním problémem obch. práva, avšak z vývodů autorových je patrné, že tato — na první pohled prostá otázka — skýtá teorii i praxi důvod k celé řadě sporů. Tak hned na pojem limitu, který mnozí teoretikové ani nedefinují, pokládají jej za samozřejmý, je celá řada názorů. Autor sám definuje limit jako nejzazší dovolenou mez ceny, za níž možno ještě obchod bez dalšího uzavřít. Na rozdíl od panujícího mínění tvrdí pak, že i v t. zv. konsignačních fakturách je v pochybnosti obsažen limit. V dalším rozebírá se ustanovení čl. 363 a 364 obch. zák. o prodeji pod limit a koupi nad limit. V souhlase s Hahnem míní autor, že čl. 363 předpokládá, že zboží bylo komisionářem nejen prodáno, ale i odevzdáno. Pokud se týče uhrazení cenového rozdílu (čl. 363) je tím míněn — podle názoru autora — rozdíl mezi cenou limitovanou a cenou skutečně dosaženou, nikoli více a nikoli méně, čímž je také vyloučen nárok na náhradu vyšší škody. Analogií z čl. 366 odst. 2. dovozuje autor, že komitentovo mlčení na komisionářův dotaz, může-li prodati pod limit, platí za schválení. Při nákupu nad limit může komitent žádati náhradu škody, dokáže-li, že komisionář mohl nakoupiti aspoň za limitovanou cenu. Poslední čtyři kapitoly spisu jednájí o porušení limitu v německém, anglickém, francouzském a ruském právu. Celé dílo je orientováno směrem po větce praktickým a pro-

to jednotlivé vývody jsou konfrontovány s účinky jaké by mělo jejich praktické uskutečnění. Nelze však bohužel říci, že autorovy these se pohybují na bezpečné noetické a metodolické basi. Tak na př. si neuvědomuje dosti přesně, že úkolem interpretace právních norem, může býti pouze zjištění jejich obsahu a že nelze takto docílené poznatky opravovat tím, co by snad mělo platiti de lege ferenda; povinnosti mohou plynouti jen z právních předpisů, nikoli snad z hosp. účelnosti a pod. Zde několik dokladů. Hned v předmluvě se tvrdí, že pojem limitu musí být ve všech práv. řádech stejný, na str. 16 se však uvádí, že k pojmu limitu se došlo rozbořem zák. norem (čl. 363 a 364). Na str. 32 se stavi »vyšší spravedlnost« proti spravedlnosti »pouze paragrafované« (práv. věda se musí bohužel omezit jen na tuto). Na str. 55 se vyvozuje komisionářova povinnost při překročení limitu podati zprávu o výši trhové ceny, z toho, že by to mohlo komitenta *hospodářsky* (a c. právnicky) interesovat. Tuto povinnost lze však podle našeho mínění vyvodit z čl. 361 atd. Jinak však jako nespornou přednost této knihy, je nutno uznati skutečnost, že je možno velmi snadno sledovat názory autorovy, a že je není nutno pracně shledávat mezi záplavou citované literatury — jak je to v mnohých našich monografiích zvykem téměř posvátně zachovávaným. K. S.

JUDr. Jaroslav Kratochvíl: Vývojové a organizační tendence v uhelném hospodářství. Vyšlo ve Sbírce přednášek pořádaných Českou společností národohospodářskou, svazek XII. — Praha 1938, stran 19, Kč 4.—

Autor, tajemník Svazu majitelů dolů, přednášel na uvedené thema ve schůzi Společnosti v únoru t. r. a nyní vyšla jeho pozoruhodná přednáška tiskem. Obsahem jejím je vylíčení vývoje uhelného průmyslu v celém světě a u nás zvláště, z něho vyplynuvších tendencí v jednotlivých státech, a konečně úvaha, pokud na základě těchto skutečností by bylo možno upravit tuto část světového průmyslu mezinárodní uhelnou dohodou. Autor velmi výstižně vysvětluje zejména příčiny, které vedly k porušení předválečného vyrovananého poměru mezi nabídkou a poptávkou na světovém uhelném trhu a líčí, jak se v tomto rámci vyvíjel uhelný průmysl československý, zejména upozorňuje na rychlejší rozmach hnědého uhelného českého revíru proti kamennému uhlí před válkou a na pokles jeho v nepříznivé době poválečné. Organizační snahy uhelného průmyslu jsou tu odůvodněny také ohledem na regulování zaměstnanosti, produkce a distribuce, zlepšení akční síly revírů a zvláště regulaci soutěže v rámci organizovaných celků, kterou pokládá autor za nezbytnou a zasluhující většího ocenění a porozumění ve veřejnosti. Organizační útvary v jichž státech jsou tu nejlepším příkladem a zkušeností. U nás je největší překážkou upevnění technické a provozní koncentrace stát, který jako podnikatel by se měl ochotněji podřizovati disciplíně celku, kdežto své moci by měl použítí spíše k potírání výstřelků průmysl poškozujících. Jinak se autor stavi za plnou autonomii báňského podnikání.

Názory tyto svědčí o rozhledu a cílevědomosti autorově a bylo by si přáti, aby uplatněny přispěly k ozdravení poměrů v našem uhelném hospodářství. Dr. Jiří Královec.

JUDr. Bohumil Dymeš: Horní regál a horní vlastnictví podle obecného horního zákona ze dne 23. května 1854. Vyšlo jako LXXXV. svazek Sbírky spisů právnických Orbis v Praze. Praha — Brno 1937, stran 95, cena Kč 30.—

V kompilačním, či lépe konfrontačním díle advokáta v Mostě, který nicméně v sobě nezapře odchovance brněnské školy normativní, úvahy, které tvoří jádro knihy, jsou scelením názorů literatury se zákonným textem a jsou podány s péčí a důkladností hodnou uznání.

V prvním oddílu zabývá se autor pojmem horního regálu; ve formálním zachování této instituce v § 3 obec. hor. zák. právem spatřuje jaksi anachronismus a vzhledem k § 12 vytýká zákonodárci nedůslednost

a konflikt mezi normami jednoho normového souboru, kterým jest či má býti obecný horní zákon. Překvapuje ale názor autorův, že obsah horního regálu, jak je normován § 3 ob. hor. zák. se kryje s vlastnictvím, což jest konstrukce příliš odvážná a v rozporu s textem zákona i zřejmě s úmyslem zákonodárce. Výklad takový byl by nesporně porušením přesného znění normy, což právě autor sám jindy pokládá za nepřipustné, že ovšem takto pojatý horní regál ve skutečnosti v našem právu neplatí, je mimo diskusi.

Druhý oddíl knihy pojednává o horním vlastnictví, o jeho objektu, subjektu, povaze, o nepropůjčených vyhrazených nerostech a o povaze propůjčky. — Otázka předmětu horního vlastnictví dochází tu řešení celkem přijatelného, že totiž předmětem tím je normativně určený celek — horní podnik, jehož základem je zase vlastnictví k vyhrazeným nerostům. Autor se zdarem čelí velmi odlišným názorům literatury. Pouze tam, kde vytýká rozpor výkladům Krčmářovým, dostává se sám na scesti. Jde o to, kterým okamžikem nabývá oprávněný vlastnictví k vyhrazeným nerostům. Krčmář soudí, že separaci, kdežto autor pokládá za nemožnou, poněvadž prý k této je třeba, aby věc hlavní (pozemek) byla ve vlastnictví toho, komu vzniklá věc (nerost) separaci má připadnouti. Autor tu mylně zaměňuje fructus stantes (pendentes) a fructus separati. Fructus stantes (nerosty neoddělené) jsou ovšem majetkem vlastníka věci hlavní jako pars fundi, ale stavše se fructus separati mohou přece připadnouti do vlastnictví jiného, jako případně sousedovi jablko spadlé s mého stromu na jeho pozemek, ač bylo mým, pokud viselo na stromě. Při povaze vyhrazených nerostů bude ovšem separace jejich totožná s percepčí. Výhradně právo separační (či snad lépe percepční), které podle Krčmáře náleží podnikateli hor, je tedy možné i bez současného vlastnictví nebo držby věci hlavní (pozemku) a autorovy opačné vývody zde nepřesvědčují. Není v tomto směru přesvědčující ani jeho kritika názoru Habererova o vlastnictví nepropůjčených vyhrazených nerostů a neobstojí autorova dedukce, že by pak šlo o dělené vlastnictví mezi podnikatele hor a vlastníka pozemku t. j. v době po udělení propůjčky. Jest přece zajisté myslitelné vlastnictví s omezenou dispozicí jako je na př. v řízení exekucním. Vyhrazené nerosty, propůjčené i nepropůjčené, zůstávají i po udělení propůjčky ve vlastnictví majitele pozemku jako pars fundi, při čemž ovšem vlastník jimi nemůže disponovati jsa v tom omezen (teprve po propůjčce) výhradním separačním (percepčním), právem podnikatele hor, který zase teprve separaci (percepčí) sám vlastnictví nabude. — V otázce, kdo může či nemůže býti subjektem horního vlastnictví, je mylným názor autorův o majetkoprávní způsobilosti zběhlů, jejíž omezení vytčené v § 208 a-c voj. tr. zák. pokládá autor za dosud platné, pokud nebude zrušeno zvláštním zákonem. V našem státě však vojenské soudy užívají právních norem býv. rakouské a uherské zeměbrany a nikoliv býv. společného říšského vojska, pro které výhradně cit. ustanovení platila (srv. Lepšík-Beneš, Vojenské trestní zákony, str. 208), takže zmíněná zákonná omezení neplatí a limine a výslovného jejich zrušení třeba není. — V kapitole o povaze horního vlastnictví poukazuje autor vhodně na prolínání soukromoprávních principů v horním zákoně prvky veřejnoprávními. Tam, kde přisuzuje propůjčovací listině povahu aktu vyvlastňovacího atd., je to ovšem zase důsledkem mylného pojetí, na které již shora bylo poukázáno. To platí i o celé kapitole o právní povaze propůjčky, jejíž argumentace je zajímavá, ale nemá opory v zákoně, což je u zastávce teorie normativní, jakým se autor býti jeví, tím podivuhodnější. — Literatura je i v této části knihy pečlivě seřazena. Dodatek vztahující se na článek Koschinův ve »Veřejné správě« o otázce, připadají-li vyhrazené nerosty třeba jen přechodně do vlastnictví státu, což autor popírá, lze přijmouti téměř bez výhrad, tím snáze, že se vrací k zjištěnému učiněnému hned na počátku knihy: k rozporu v některých ustanoveních obecného horního zákona.

Kniha Dymešova je nesporně velmi zajímavá, reprezentující cenný příspěvek v oboru poměrně dosti zanedbávaném, kde však přesto či snad právě proto rozptýlenost názorů literatury je tak velká a málo přehledná.
Dr. Jiří Královec.

Dr. Vladimír Vybral: Německá teorie státního hospodářství. Část prvá. Orbis-Praha 1937, stran XVI a 530, cena 100 Kč.

Ve svém nejnovějším díle podává Vybral dogmaticko-kritické dějiny nejdůležitějšího úseku literárního vývoje finanční vědy, dogmatického vývoje německé finanční vědy v 19. století, a to recepci Smithovy nauky počínaje a A. Wagnerem konče. Předmětem jeho práce však není celý pestrý soubor finančně vědeckých nauk včetně postulátů praktické politiky finanční. Autor po zralé úvaze zaměřil svou práci na základní problém determinující státněhospodářské myšlení uvedené doby, na teorii státního hospodářství. Vyšel tu ze správného poznatku, že t. zv. daňové zásady a ostatní konglomerát poznatků praktické finanční politiky jsou (pokud jsou ovšem logicky domyšleny) jen důsledkem určité konstrukce státního hospodářství.

Kniha sama se rozpadá na tři oddíly, z nichž první sleduje sociálně-filosofické a hospodářsko-vědecké základy teorie státního hospodářství, druhý podává v přehledu dogmatický vývoj německé teorie státního hospodářství v 19. století, kdežto třetí je věnován hlavním problémům národohospodářské a finanční teorie A. Wagnera, jakožto nejsystematičtějšího a neobjektivnějšího představitelů německé hospodářské vědy, jímž její vývoj vlastně vrcholí.

V oddílu prvním analyzuje autor základní principy sociálně-filosofické a státněhospodářské problematiky. Ústředním bodem problematiky státního hospodářství je problém daně. V dogmatické historii je řešen v třech hlavních daňových teoriích: kapacitní, směnné a sociálně politické. Prvá z nich nalézá odůvodnění daně v přirozené povinnosti státních občanů z titulu organické příslušnosti k státnímu celku a rozvrhuje daň mezi státní příslušníky podle jejich poplatné zdatnosti, druhá spatřuje v dani směnný ekvivalent za služby prokazané státními orgány poplatníkům, rozvrhovým klíčem jest v zásadě poměr, jakým jednotlivci participují na těchto službách. Daňová teorie sociálně politická vidí pak poslze v dani důležitý instrument k uskutečnění určitého společenského ideálu, potlačení majetkové nerovnosti. Z tohoto hlediska vyplývá jak určitá daňová soustava, postihující především bezzáslužné obohacení občanů, tak především i daňová progese vůbec. Autor si však plně uvědomuje, že uvedené daňové teorie jsou jen logickým důsledkem určitého řešení státněhospodářské problematiky. Analýsou dogmatických předpokladů a bližším seznáním ideových souvislostí determinujících jednotlivé daňové teorie redukuje se Vybralovi dogmaticko-historická problematika teorie státního hospodářství ve dvě protichůdné sociálně-filosofické ideologie: individualismus a kolektivismus. Kolektivismus vystupuje mu v dogmatických dějinách ve dvojí podobě: jednou jako derivát středověkého organistického universalismu (ontologického i kosmopolitického, resp. v novější době nacionálně-státního) s organistickým pojetím objektivně daného společenského řádu, tudíž kolektivismus svou podstatou důsledně statický, po druhé, v nové době, jako socialisticko-solidaristický kolektivismus s immanentní snahou po přetvoření společenské struktury, tudíž kolektivismus oproti prvému dynamický. Po prvé v naší odborné literatuře, s výjimkou formulace Englišovy, dostává se tu pojmům zdánlivě tak běžným, jako jsou individualismus a kolektivismus kritické analýsy, jdoucí do nehlubších základů jejich dogmatické podstaty. Kořeny těchto pojmů dlužno hledati až v dualismu etických ideologií antiky, v aristotelismu a platonismu, v dualismu daném růzností noetického názírání uvedených filosofických směrů. Přes středověký nominalismus a realismus (universalismus) a novověký empirismus a racionalismus, resp.

jakousi syntesu obou v naturalismu, sleduje je Vybral a pozoruje, jak v této dogmatické souvislosti měnily se individualismus a kolektivismus z původních regulativních principů v principy explikativní a to postupně s tím, jak tyto, původně praktické, doktriny docházely svého uskutečnění. Výklad o významu individualismu a kolektivismu s hlediska metodologického vhodně uzavírá autor vystižným zhodnocením díla K. Engliše. Na tomto místě dlužno vyzdvihnouti přímo úzkostlivý zřetel Vybralův k teoretickému či praktickému rázu jednotlivých poznatků, kterými metodologický purismus charakterisuje jej velmi příznivě oproti neurčitosti běžné velmi často mnohým našim autorům. — Vysoce významným přínosem do naší odborné literatury jest Vybralův rozbor hospodářské problematiky klasické politické ekonomie. Jako v předchozí stati zdůrazňuje i zde autor filosofické fundování zmíněné soustavy. Hluboce založený rozbor předpokládá učení o přirozeném právu a dogmaticko-kritická analýza vývoje nauky přirozeného práva spolu s etikou z původního universalistického kolektivismu v novou problematiku individualistickou, jež se pak stala základem klasické politické ekonomie jak u fyziokratů, tak i u A. Smithe, tvoří kapitolu exklusivního ražení, jež spolu se statí zachycující myšlenkový růst moderní přírodovědy a morální filosofie zasluhují samostatného zhodnocení, mnohem obsáhlejšího, než je možno na tomto místě. Dlužno tu jen uvést, že svědčí to, v naší odborné literatuře ojedinělé, výši filosofického školení Vybralova. — Statí velmi vysoké úrovně jest i Vybralova charakteristika klasického řešení národohospodářské problematiky s hlediska teorie státního hospodářství. Oproti běžnému názoru, spatřujícímu v klasické politické ekonomii bezvýhradné vítězství individualismu, zdůrazňuje sice autor také metodologický individualismus jako významný dogmaticko-historický přínos národohospodářských klasiků, avšak vyzdvihuje i skutečnost, že adekvátního teoretického řešení se dostalo pouze personálnímu substrátu hospodářskému, kdežto explikativním principem věcného hospodářského substrátu (světa statků) zůstal jako dědictví po předchozím merkantilismu metodologický kolektivismus. Pokud se týče individualistické problematiky klasiků, přináší Vybralova práce nový poznatek (umožněný právě jejím metodologickým zaměřením) o dvojitým poznatkovém kořenu zmíněné problematiky: nalézá v ní jednak kořen sociálně filosofický (hospodářskopolitický), jak se jeví v ideologické souvislosti s naukou přirozenoprávní (vědomí této však zaniká již u prvých epigonů) a kořen etický, jak se jeví v dogmatické konstrukci egoismu (vysoce zajímavý je tu poukaz na souvislost s Aristotelovou konstrukcí spravedlnosti), jenž se stává metodologickým principem individualismu. Jeho úkolem byl teoretický výklad složitých společenských jevů redukci na prvky individualistické a na principy určující společenské jednání individuí. Postupně s tím, jak byl opuštěn původní deistický a optimisticko-providentialistický názor o harmonii zájmů celku a individua, pozbývá egoistický princip svého původního etického zabarvení a mění se i jeho formulace, až v konečném stadiu nám vystupuje již jen jako ryze formální princip hospodárnosti. Pokud se týče kolektivistických hledisek klasické politické ekonomie, převzala je tato současně s problematikou, s níž se setkala při svém vstupu na pole ovládané současnou politickou ekonomikou merkantilistickou. Tato znala pouze státní kolektivum, stát jako politickou a hospodářskou jednotku (odtud i název politické ekonomie) a její materiální potřeby. Hospodářská moc státu, jevící se v bohatství jeho a jeho příslušníků, byla chápána jako prostředek k dosažení maxima politické moci. Kolektivistická doktrína merkantilistická definovala adekvátně bohatství jako úhrn věcných statků určitého druhu, jsoucích k dispozici pro účely státního kolektiva. Merkantilismus, jenž vyrostl v ideové souvislosti se středověkým scholasticko-kanonistickým pojetím kosmopolitického universalismu, přejal z něho a též nově koncipoval pojem statků a jejich hodnoty, pojem ceny a zejména ekvivalenční teorii směny. Klasikové převzali objektivistické pojetí merkantilistické doktriny až na některé ne-

závažné nuance, jakou je na př. změna ve formulaci kolektivistického subjektu (místo státu národ), a její kolektivistický ráz ještě zesílili konstrukcí objektivních produkčních faktorů a svou naukou o distribuci. Vliv tohoto metodologického dualismu (individualismu a kolektivismu) na metodologický charakter celé poznatkové soustavy klasické politické ekonomie je Vybralem podroben pronikavé analýze a jedním z nejdůležitějších poznatkových přínosů Vybralovy práce je právě chápání vývoje teorie státního hospodářství pod zorným úhlem důsledků zmíněného metodologického synkretismu. Jasně vytyčení tohoto dualismu umožňuje autorovi úspěšnou immanentní kritiku klasické i německé teorie státního hospodářství. Podrobuje jí význačné representanty uvedených směrů, zejména pak J. B. Saye, pokud jde o jeho řešení národohospodářské problematiky produkce, konsumpe a distribuce, jako základu klasické teorie státního hospodářství (ekvivalentní a produkční) a dalšího vývoje finančně-hospodářských nauk. Teorie prospěchová a posléze také jako teorie pojišťovací či ochranná. Vybral sleduje tyto formulace u typických jejich reprezentantů jako u Smithe, N. W. Seniora, F. Bastiata, P. J. Proud-homma a j. Výstižně hodnotí význam Ricardovy teorie daňových účinků spolu s jeho koncepcí čistého důchodu pro další ideologický vývoj klasické teorie daňové zároveň s rozbořením daňové konstrukce Sayovy. V rámci vývoje této teorie a reakce vůči ní, posílené v Německu živou tradicí domácí teorie kapacitní, chápe koncepci moderní kapacitní teorie i teorie rovné obětí. V Německu zmíněná již tradice vede až ke vzniku absolutní teorie daňové, opřené o kolektivisticko-organistické pojetí státu. Kritickou analýsou těchto teorií zjišťuje autor podíl universalisticko-organického pojetí státu a moderních sociálně politických tendencí v jejich konstrukci.

Věnovali jsme se podrobněji prvému oddílu Vybralovy práce proto, že i když tématické jádro leží v oddílu druhém a třetím, myšlenkové těžiště je v oddílu prvním. S hlediska dosavadní odborné literatury jest Vybralovo pojetí národohospodářské a finančně vědecké problematiky jako organické součásti celkového myšlenkového vývoje evropského lidstva zcela ojedinělé. Zásluhou širokého Vybralova pojetí získává čtenář zcela nové a původní pohledy na ideologický vývoj národohospodářské vědy 18. a 19. století. Analýsou sociálně-filosofických, teoretických a metodologických předpokladů teorie státního hospodářství, vytvořil si autor vhodnou půdu pro pochopení a hospodářskovědecké zhodnocení německého vývoje dogmatického v 19. století.

Klasická politická ekonomie nalezla v Německu velmi živou kame-ralistickou tradici, jež se mohla vykázati rozvitou soustavou finančně-technických poznatků a finančněpolitických postulátů. Eudaimonisticko-utilitaristický etatism kameralistické nauky jeví se, analysován ve své dogmatické daňové koncepci (kapacitní), jako produkt organistické ideologie kolektivistické (vývoj kameralistiky je školským příkladem ideového zvratu, neboť původní ideová základna — Wolffova státně-filosofická koncepce — vyrůstá z racionalistického individualismu). I když posléze — na sklonku prvé třetiny 19. století — ovládla pole klasická nauka hospodářská, kameralistická tradice uchovala si dosti sil, aby mohla rozhodným způsobem spoludeterminovati vývoj pozdní německé státně-hospodářské dogmatiky. Rozhodovala tu i skutečnost, že německá věda hospodářská čerpala ze soudobého filosofického hnutí vždy intenzivněji než tomu bylo ve státech západních, takže jako razil individualistické a liberalistické ideologii cestu Immanuel Kant, tak idealistická filosofie Schellingova a Heglova, vycházejíc z organické koncepce státu zdůrazněné i učení o eticko-sociálním poslání státu, byla dogmatickou přípravou kolektivistické renaissance vrcholící v sociálně-hospodářském kolektivismu Schöfflově a Wagnerově. Nastíněný vývoj zachycuje autor jednak

pomocí přehledných výkladů, charakterisujících celkové úseky dogmatického vývoje, jednak řadou monografií nejvýznamnějších reprezentantů příslušných směrů. Ve Wagnerovi vrcholí dogmatiky německá finanční věda a vlastně jen on jediný podal na podkladě kolektivistické ideologie soustavné řešení problematiky státního hospodářství. Rozsáhlá monografie Wagnerova zachycuje tudíž analyticky vrcholné a konečné stadium německé vědy 19. století a zároveň dle úmyslu autorova má tvořit základnu pro další dílo Vybralova, transcendentní kritiku německé teorie státního hospodářství s hlediska Englišovy poznatkové soustavy.

Význam Vybralova díla můžeme plně oceniti, jen uvědomíme-li si, v čem spočívá Vybralův vědecký přínos. Jest to především celkové pojetí námětu: autor přistupuje k svému tématu ořpen o určitý, jasně a konsekventně formulovaný noetický základ, jenž mu umožňuje zaujmouti všestranný kritický postoj vůči všem koncepcím vystupujícím v příslušném literárním vývoji hospodářské vědy, aniž by při tom stál na dogmatickém stanovisku některé z pozorovaných nauk. Hospodářsko-vědecká soustava teleologické teorie jako základna jeho díla rozšiřuje mu obvyklou státně-hospodářskou problematiku daňových teorií na teorii hospodářských soustav. Vybral v rámci této spojitosti sestupuje až k sociálně-filosofickým a noetickým kořenům dané problematiky a nalézá je v ideologii individualistické a kolektivistické. Dogmatický výklad daňových teorií zmíněnými ideologickými kořeny jest jedním z nejvýznamnějších přínosů Vybralových do dosavadní i světové literatury. Novum je i přesně vymezení pojmů individualismu a kolektivismu spolu se zjištěním dvojí obsahové struktury kolektivismu. Rovněž nepronikla dosavadní literatura k rozlišení dvojí dogmatické povahy individualismu a kolektivismu, jednou jako doktriny hospodářsko-politické a po druhé jako principů metodologických. Tyto nové poznatkové výsledky umožňují autorovi rovněž původní řešení tradiční hospodářské problematiky, jak se jeví v rozboru klasické politické ekonomie. Zjištění podílu prvku individualistického (výklad personálního substrátu hospodářského principem egoistickým) a kolektivistického (v problematice věcného substrátu hospodářského) na celkové metodologické stavbě klasické politické ekonomie přináší do tradičních literárních sporů velmi plodný a dosud neznámý pohled. Takto získaná poznatková základna umožňuje Vybralovi i zcela nové zhodnocení významu Sayova, Behrova a j. a dokreslení dogmaticko-historického významu celé řady méně známých představitelů německé školy. Pojmové ujasnění obou sociálně-filosofických ideologií umožnilo mu i bezpečné zjištění hospodářské povahy sociálně-politické daňové teorie Wagnerovy, považované dosud za metaekonomickou, finančně-vědecky inadekvátní konstrukci. Vybralovo dílo jest zdařilým pokusem o jednotné zvládnutí a vědecké sečlenění vývoje hospodářské vědy ve století myšlenkové revoluce.

Vybralovy dogmaticko-kritické dějiny teorií předcházejících teleologické teorii státního hospodářství (tak dlužno totiž chápati pravý význam jeho díla) jsou ve svém oboru prací průkopnickou, plodem dlouholeté a důkladné práce, jak o tom svědčí bohatství zpracované a použité literatury, dilem, jež dosahuje ve svém oboru velmi řídké myšlenkové výše. Pro odchovance brněnské školy teleologické jest Vybralova práce dalším radostným důkazem myšlenkové plodnosti a tvůrčí síly noetické základny této školy.

Dr. Jaromír Vlk.